

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економіки та менеджменту
Кафедра міжнародних економічних відносин
та європейської інтеграції

Кваліфікаційна робота на правах рукопису

КУЛИКІВСЬКА Ангеліна Борисівна

УДК 339.338

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

**“Конкурентні переваги деревообробної промисловості України на
світовому ринку”**

за ОПП “”Міжнародні економічні відносини”
спец. 292 “Міжнародні економічні відносини”
галузі знань 29 “Міжнародні відносини”

Подається на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання
на відповідне джерело

_____ А.Б Куликівська

Керівник роботи
О.А. Прокопчук, к.е.н., доцент

Житомир – 2024

АНОТАЦІЯ

Куликівська А.Б. Конкурентні переваги деревообробної промисловості України на світовому ринку. – Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за ОПП “Міжнародні економічні відносини” галузі знань 29 “Міжнародні відносини” спеціальності 292 “Міжнародні економічні відносини”. – Поліський національний університет, Житомир, 2024.

Досліджено теоретико-методичні та прикладні засади конкурентних переваг та міжнародної конкурентоспроможності галузі. Узагальнено теоретико-методологічних підходи до визначення сутності основних понять проблеми дослідження. Здійснено аналіз тенденцій розвитку деревообробної промисловості в Україні, оцінку її конкурентоспроможності на світовому ринку. Ідентифіковано конкурентні переваги деревообробної промисловості. Обґрунтовано пропозиції щодо зміцнення та утримання конкурентних переваг деревообробної промисловості України з урахуванням вимог світового ринку виробів з деревини.

Ключові слова: міжнародна конкурентоспроможність, конкурентні переваги, галузь, деревообробна промисловість, світовий ринок.

Kulykivska A. Competitive advantages of the woodworking industry of Ukraine on the world market. - Qualification work on manuscript rights.

Qualification work for obtaining the first (bachelor's) level of higher education in EP "International Economic Relations" in the field of knowledge 29 "International Relations" specialty 292 "International Economic Relations". – Polissia National University, Zhytomyr, 2024.

The theoretical-methodical and applied principles of competitive advantages and international competitiveness of the industry have been studied. Theoretical and methodological approaches to determining the essence of the main concepts of the research problem are summarized. An analysis of trends in the development of the woodworking industry in Ukraine, an assessment of its competitiveness on the world market, was carried out. The competitive advantages of the woodworking industry have been identified. Proposals for strengthening and maintaining the competitive advantages of the woodworking industry of Ukraine, taking into account the requirements of the world market of wood products, are substantiated.

Keywords: international competitiveness, competitive advantages, industry, woodworking industry, world market

Зміст

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ І КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ГАЛУЗІ.....	7
РОЗДІЛ 2 КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТА КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ ДЕРЕВООБРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ НА СВІТОВОМУ РИНКУ	
2.1. Економічний потенціал деревообробної промисловості України.....	13
2.2. Конкурентоспроможність деревообробної промисловості України на світовому ринку.....	16
РОЗДІЛ 3 ПЕРСПЕКТИВИ ЗМІЦНЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ДЕРЕВООБРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ НА СВІТОВОМУ РИНКУ.....	22
ВИСНОВКИ	26
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	28

Вступ

Актуальність теми дослідження. В умовах глобальної економіки зростає актуальність дослідження механізмів управління міжнародною конкурентоспроможністю та конкурентними перевагами галузі. Системне дослідження сутності конкурентних переваг галузі, методів їх динамічної оцінки, чинників впливу, алгоритмів формування та зміцнення на світовому ринку, створює аналітичний базис для обґрунтування та імплементації практичних інструментів управління конкурентоспроможністю галузей, що визначають конкурентоспроможність країни на міжнародному рівні. Теоретична значимість таких наукових напрацювань та можливості їх практичного застосування з урахування специфіки окремих галузей визначає актуальність даного дослідження.

Міжнародна конкурентоспроможність та конкурентні переваги є однією з найактуальніших тем досліджень в українській та зарубіжній науці. Однак мінливість умов ринкового та інституційного середовища обумовлюють потребу постійного моніторингу механізмів управління міжнародною конкурентоспроможністю галузей та окремих бізнес-суб'єктів, обґрунтування рекомендацій щодо їх адаптації та удосконалення, що визначає актуальність даного дослідження. *Метою даного дослідження є* – обґрунтування теоретико-методичних положень та практичних рекомендацій щодо зміцнення конкурентних переваг деревообробної промисловості України на світовому ринку.

Відповідно до поставленої мети в роботі визначено такі *завдання*:

- розкрити зміст категоріального апарату міжнародної конкурентоспроможності;
- здійснити аналіз сучасних тенденцій розвитку економічного та експортного потенціалу деревообробної промисловості України;
- ідентифікувати конкурентні переваги деревообробної промисловості України на світовому ринку);

– обґрунтувати пропозиції щодо формування та зміцнення конкурентних переваг деревообробної промисловості України в умовах високого рівня мінливості міжнародного ринкового середовища.

Об'єктом дослідження є процес формування та утримання конкурентних переваг деревообробної промисловості на світовому ринку.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методичних і практичних аспектів управління конкурентними перевагами галузі.

Методи дослідження. В процесі дослідження для досягнення мети та вирішення окремих завдань були застосовані методи: *абстрактно-логічний* (при уточненні сутності понять «конкурентоспроможність», «конкурентні переваги»), *теоретичного узагальнення* (при здійсненні теоретичних узагальнень та формулюванні та висновків); *індукції і дедукції, аналізу і синтезу, статистико-аналітичний* (для оцінки тенденцій розвитку економічного та експортного потенціалу деревообробної промисловості України, рівня міжнародної конкурентоспроможності продукції деревообробки на світовому ринку).

Публікації. За результатами дослідження автором опубліковано 3 наукові праці загальним обсягом 0,4 д.а.

1) Куликівська А.Б. Економічний потенціал лісогосподарського комплексу України. «Наукові читання – 2024»: збірник наукових праць за результатами науково-практичної конференції науково-педагогічних працівників, докторантів, аспірантів та молодих вчених НІІ менеджменту, бізнесу і права, присвячений Дню науки в Україні (м. Житомир, 25 травня 2024 року). Житомир: Вид-во «Поліський національний університет», 2024. С. 172-174.

2) Куликівська А.Б. Конкурентоспроможність та конкурентні переваги галузі: теоретичні аспекти. Збірник наукових матеріалів за результатами всеукраїнської конференції здобувачів вищої освіти за міжнародною участю «Молодь у сучасній науці: погляд у майбутнє» (м. Хмельницький, 18 квітня 2024 року). Хмельницький. 2024. С. 22-23.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел. Основний текст кваліфікаційної роботи викладений на 30 сторінках друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ І КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ
ГАЛУЗІ

В умовах ринкової економіки основним регулятором економічних відносин є конкуренція, що стимулює бізнес-суб'єктів до постійного інноваційного розвитку, збільшення капіталовкладень у процеси формування і утримання конкурентних переваг та конкурентоспроможності. Конкурентоспроможність національних економік у глобальному середовищі визначається конкурентною силою окремих підприємств та галузей. При цьому системоутворюючу роль виконують галузі як середовище функціонування окремих суб'єктів та джерело конкурентних переваг економіки країни. Управління конкурентоспроможністю галузей обумовлює доцільність розуміння теоретичної сутності даного економічного процесу.

Дослідження конкурентоспроможності галузі можливе лише в системі взаємопов'язаних та взаємообумовлюючих процесів формування конкурентних переваг країни – галузі – підприємства – продукції (рис. 1.1.). При цьому конкурентоспроможність галузі є найменш дослідженим і найбільш дискусійним предметом наукових пошуків. В науковій літературі її сутність ототожнюють з аналогічною якістю продукції (Согомонов Є.) чи підприємства (Трошина О.). Окремі науковці, притримуючись загального суб'єктно-об'єктного методологічного підходу, абстрагуються від рівня дослідження і визначають конкурентоспроможність суб'єкта (підприємства, галузі, країни) як здатність створювати і використовувати переваги на ринку на певний момент часу, об'єкта — як сукупність його переваг порівняно з іншими об'єктами [18, 19]. Раціональним також є твердження, що конкурентоспроможність галузі – це здатність галузі в ринкових умовах створювати матеріальні та нематеріальні блага, що відповідають запитам внутрішнього та зовнішніх ринків, забезпечувати стійке зростання та розвиток національної економіки. Відповідно

основними індикаторами конкурентоспроможності галузі є частка у загальній вартості національного експорту і частка на світовому ринку відповідного напрямку.

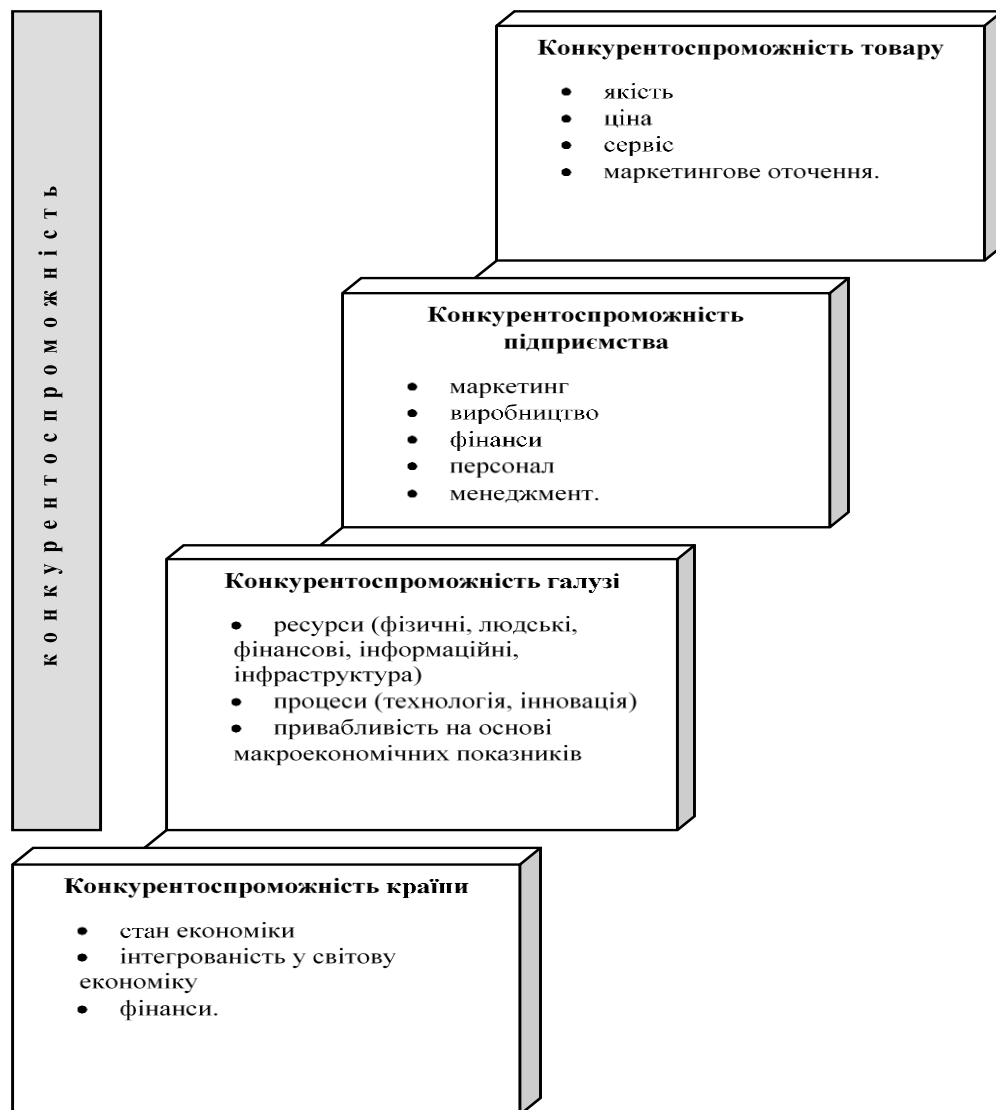

Рис. 1.1. Взаємозв'язок конкурентоспроможності об'єктів різного рівня

В умовах глобалізації та активної інтернаціоналізації критерієм успішності функціонування галузі є її міжнародна конкурентоспроможність [22], що являє собою здатність галузі формувати, утримувати і розвивати стійкі позиції на окремих сегментах світового ринку на основі раціонального використання ресурсів і задоволення потреб споживачів. Міжнародна конкурентоспроможність галузі формується в системі чинників внутрішнього і

зовнішнього середовища (табл. 1.1).

Таблиця 1.1.

Система чинників міжнародної конкурентоспроможності галузі

<i>Внутрішні чинники</i>	<i>Зовнішні чинники</i>
рівень концентрації, спеціалізації й кооперації галузі	міжнародна конкурентоспроможність країни
рівень уніфікації і стандартизації товарів галузі	галузева політика в країні (інвестиційна, податкова, інноваційна політика, рівень протекціонізму)
якість персоналу в галузі	інноваційна активність в країні
інформаційна і методична база управління	економічна стійкість в країні
постачальники	інтегрованість країни в систему МЕН
ресурсна база	кон'юнктура світового ринку
інноваційна активність	політична та економічна стійкість у світі

Джерело: власні дослідження.

Їх численність та мінливість обумовлюють потребу вибудовування та імплементації ефективного та гнучкого управління конкурентоспроможністю на рівні держави та окремих суб'єктів господарювання. При цьому важливим є визначення найбільш вагомих чинників на поточний та стратегічний період. На думку класика теорії конкуренції М. Портера, такі чинниками є: потенційні конкуренти; покупці; постачальники; фірми інших галузей, що виробляють товари-субститути; конкуренція в галузі, що визначається кількістю конкурентів, співвідношенням конкурентних сил, темпами зростання ринку та галузі тощо (рис. 1.2).

Думки науковців сходяться у тому, що конкурентоспроможність галузі визначається наявними та потенційними конкурентними перевагами, які у загальному розумінні являють собою відносну характеристику, що відображає спроможність суб'єктів ефективно адаптуватися до мінливих умов зовнішнього середовища, займати та утримувати домінуючі ринкові позиції. Водночас Орловська О.В. притримується твердження, відповідно до якого конкурентні переваги галузі є лише реальними, а не потенційними можливостями: «перевага – це факт, який фіксується в результаті реальних і очевидних смаків споживачів» [13].

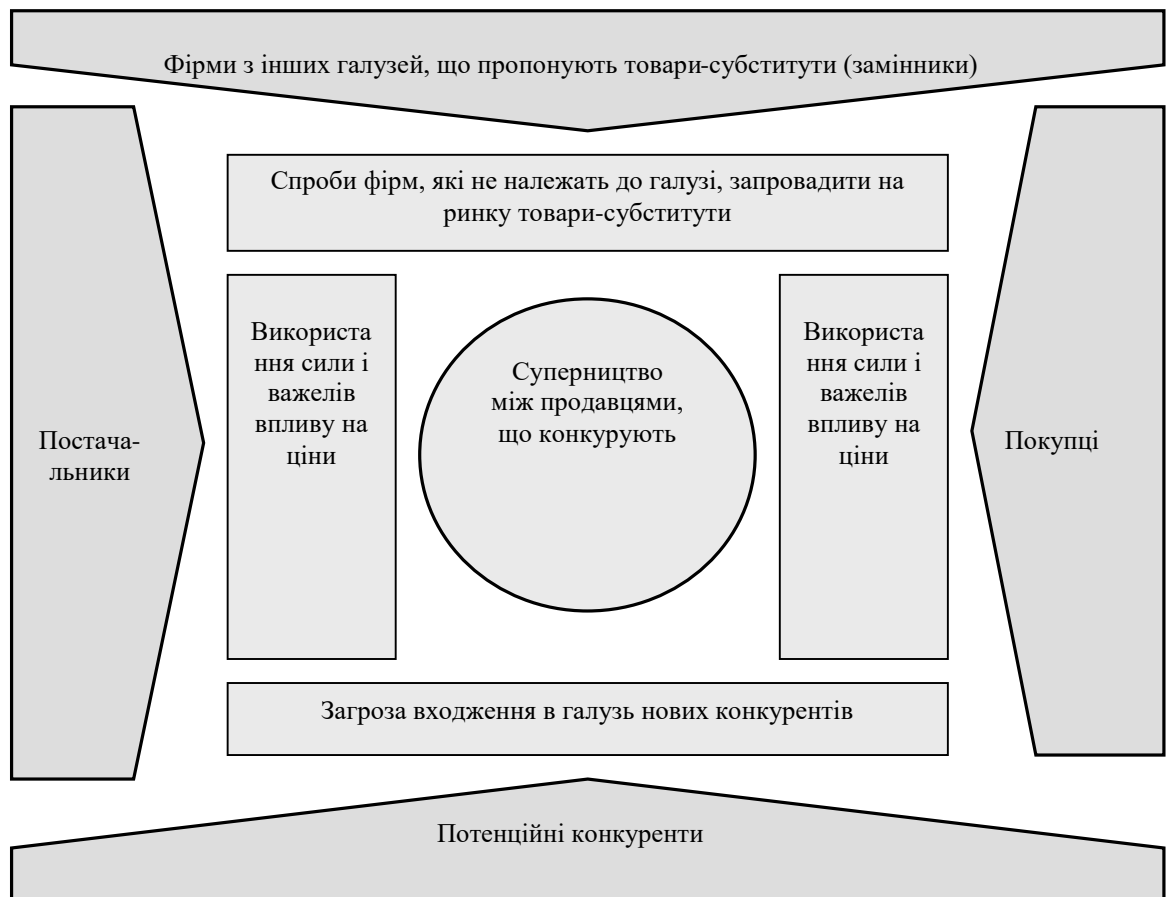

Рис. 1.2. П'ять сил конкурентного середовища за М. Портером

Категоріальними ознаками конкурентних переваг галузі є наступні:

- відносність – можливість оцінки відносно конкурентів;
- взаємопов'язаність з конкурентними силами окремих підприємств галузі та національної економіки країни в цілому;
- динамічність – конкурентні переваги галузі не є статичними, їх утримання потребує також зусиль і капіталовкладень;
- територіальна приналежність – конкурентоспроможність галузі формується у регіоні, національній економіці, на світовому ринку.

Конкурентні переваги галузі є сукупним результатом ефективності використання матеріальних та нематеріальних ресурсів підприємств та зусиль щодо формування сприятливих умов макроекономічного та галузевого середовища їх функціонування. Заслуговує на уваги наукове твердження Кузнєцової І.А., відповідно до якого джерелом конкурентних переваг галузі є

фактори успіху та здібності окремих підприємств. Під факторами успіху галузі маються на увазі фактори галузевого середовища загальні для всіх підприємств однієї галузі, що визначають спроможність фірм оперувати на відповідному ринку [11].

В науковій літературі представлено численні напрацювання щодо систематизації конкурентних переваг економічних об'єктів та суб'єктів різних рівнів, однак більшість з них стосуються підприємств та продукції [3, 2]. Враховуючи специфіку галузевої конкуренції, основними типами конкурентних переваг галузі доцільно вважати переваги:

- низького рівня – базуються на наявності ресурсів чи їх низькій вартості, можуть бути доступними для інших галузей;
- високого рівня – переваги, розвиток яких потребує високих капіталовкладень, важко піддаються відтворенню (диверсифікація продукції, можливості виготовляти унікальну чи специфічну продукцію, висококваліфікований потенціал зі спеціалізованими компетенціями та високим інноваційним потенціалом);
- найвищого рівня – висока динамічність інноваційної активності.

Процес формування та утримання конкурентних переваг має бути системним і безперервним. У світовій застосовують три підходи до його організації: клієнтоорієнтований, конкурентоорієнтований, та інтегрований [6]. Клієнтоорієнтований підхід ґрунтується на відслідковуванні та забезпеченні максимальної відповідності запитам та потребам споживачів через пошук унікальних джерел конкурентних переваг. Конкурентоорієнтований підхід передбачає концентрацію зусиль на постійному моніторингу ситуації на ринку та у галузі, зокрема дій конкурентів, лідерів у галузі, копіюванні їх конкурентної стратегії та поведінки на окремих сегментах ринку. Інтегрований підхід полягає у синергії методі та переваг двох попередніх методів з метою випередження дій конкурентів шляхом запровадження організаційних, технологічних та інших інновацій.

Узагальнюючи можна стверджувати, що конкурентоспроможність галузей економіки є відносною характеристикою їх комплексної спроможності утримувати лідируючі ринкові позиції на внутрішньому та зовнішньому ринку у боротьбі за ресурси та споживача. Вона є відображенням ефективності виробничої та комерційної діяльності окремих підприємств та якості інституційного середовища в країні.

РОЗДІЛ 2

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТА КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ ДЕРЕВООБРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ НА СВІТОВОМУ РИНКУ

2.1. Економічний потенціал деревообробної промисловості України

В умовах воєнного вторгнення РФ здатність України протистояти агресії та гібридним загрозам значною мірою залежить від ефективності та конкурентоспроможності національної економіки, її позицій у світовій економічній системі. Одними із пріоритетних сфер національної економіки України є лісогосподарська та деревообробна галузі. Їх вагомість визначається першочергово не часткою у ВВП країни (близько 3 %) чи структурі зайнятих (4,5 %), а природоохоронними функціями. В умовах війни значення галузей також полягає у забезпеченні значних податкових надходжень та підтримці ЗСУ.

Основою розвитку деревообробної промисловості України є лісогосподарський комплекс та потужний ресурсний потенціал (лісовкрита площа країни досягає 9,6 млн га [9]). За площею лісу та запасом деревини Україна займає 10 і 6 місце в Європі відповідно. Лісистість території країни є досить неоднорідною: найвищий показник фіксується у Закарпатській (51 %), Івано-Франківській (41 %), Рівненській (36 %) та Житомирській (33 %) областях. Водночас Миколаївська, Херсонська, Запорізька області мають рівень лісистості території менше 5 % [9].

Потужний ресурсний потенціал та сформована матеріально-технічна база забезпечують відносно стабільні показники функціонування лісогосподарської галузі, які незначною мірою корелювали з впливом Covid 19 на національну економіку [10] (табл. 2.1.). Навіть в умовах воєнного вторгнення лісогосподарський комплекс продовжував виконувати свої природоохоронні та економічні функції. Зокрема вартість реалізованої продукції лісового господарства у 2023 р. досягла 23,4 млрд грн, що на 8,5 % більше рівня

попереднього року і майже у 2 рази більше 2019 р.

Таблиця 2.1.

Показники функціонування лісогосподарського комплексу України

Показник	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2023 р.	2023 р. до 2019 р., %
Площа лісу, га	1117,1	1118,5	1119,1	1123,2	1123,1	100,5
Площа відтворення лісів, га	48837	44798	49355	36852	41208	84,4
Заготівля дере-вини, тис. м ³	20869,6	17826,2	17649,4	15934,3	15693,9	75,2
Кількість реалізованої лісової продукції, тис.м ³	14806,0	15124,0	15360,1	13067,6	14246,0	96,2
Вартість реалізованої лісової продукції, млн грн	12847,0	12366,7	20476,0	21583,4	23407,6	182,2
Середня ціна реалізації одиниці лісової продукції, грн/м ³	867,7	817,7	1333,1	1651,7	1643,1	189,4

Джерело: за даними [14].

Нині лісогосподарський комплекс перебуває на стадії активного реформування. Тенденції його розвитку визначаються результатами впровадження реформи та впливом воєнних дій на території України. В результаті реформи понад 150 держлісгоспів України було об'єднано в єдину державну компанію «Ліси України» (рис. 1), змінено умови реалізації продукції на внутрішньому (через аукціони) та зовнішньому (через біржові торги) ринках.

Рис. 2.1. Айдентика ДП «Ліси України»

Джерело: за даними [7].

Внаслідок зміни неефективної системи управління та мінімізації можливостей для корупції у 2023 р. компанією було отримано рекордний прибуток понад 3 млрд грн [21].

Наявність потужної сировинної бази та стійкого попиту на натуральну сировину та продукцію сприяло інтенсивному розвитку деревообробної промисловості в Україні. Хоча серйозними викликами для функціонування галузі стали Covid 19 та повномасштабне воєнне вторгнення рф на територію країни. У докризовий період індекс вартості продукції деревообробки був у 6 разів вище (у меблевій промисловості у 10 разів вище), ніж в цілому у промисловості [16]. Однак у 2022 р. деревообробні підприємства стикнулися з численними викликами, що спричинило зменшення їх кількості і зниження обсягів діяльності. Зокрема вартість реалізованої продукції деревообробних підприємств за підсумками 2022 р. знизилася порівняно з докризовим періодом на 28,4 % (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Основні показники діяльності деревообробних підприємств України

Показник	2018 р.	2019 р.	2020 р.	2021 р.	2022 р.	2022 р. до 2018 р., %
Кількість підприємств, од	15747	15692	14583	13111	11269	71,6
Кількість зайнятих, тис. осіб	75718	70072	69775	69291	58674	77,5
Вироблено продукції, млн грн	54578,3	51608,4	55546,3	81620,3	67534,3	123,7

Основними викликами для функціонування деревообробних підприємств від початку воєнних дій стали наступні:

- бойові дії та окупація, що призвели до призупинення діяльності або закриття бізнесу;
- мобілізація до лав ЗСУ, що обумовила брак робочої сили;
- проблеми з енергопостачанням через руйнування критичної інфраструктури, що ускладнили виконання замовлень, призвело до зростання фінансових витрат на альтернативні джерела енергії

- руйнування логістичних маршрутів, що призвело до втрати зовнішніх ринків. Частина споживачів відмовилися від майбутніх поставок через неможливість виконання поточних контрактних зобов'язань;
- скорочення внутрішнього ринку – зниження чисельності населення та його платоспроможності, що спровокувало скорочення попиту [20].

Дефіцит сировини і продукції на внутрішньому ринку частково покривається за рахунок імпорتنих поставок. Хоча обсяги імпорту у натуральному та вартісному еквівалентів у період 2022-2023 рр. суттєво скоротилися. Так, у 2023 р. імпорт деревини у натуральному вираженні знизився у понад 55 разів від рівня 2022 р. та в понад 126 разів від 2021 р. Вартість імпорту деревини у 2023 р. була у понад 8 разів менше від рівня 2022 р. та майже в 13 разів від 2021 р. [17]. Цей факт також доводить тенденцію скорочення попиту та платоспроможності споживачів на внутрішньому ринку.

Узагальнення вищезазначеного дає підстави для висновку про наявність значного ресурсного та виробничого потенціалу деревообробної промисловості України. Однак в умовах підвищеної ризиковості та невизначеності, фізичного руйнування виробничих потужностей та логістичних ланцюгів повноцінна реалізація потенціалу галузі є неможливою.

2.2. Конкурентоспроможність деревообробної промисловості України на світовому ринку

Лісопромисловий комплекс України в цілому та деревообробна галузь зокрема є експортоорієнтованими. Воєнне вторгнення на територію країни спричинило негативний вплив на експортні потоки деревини через руйнування вибудованих логістичних маршрутів. Однак, галузь відносно швидко адаптувалася до нових викликів і поступово відновлює свої тенденції та показники зовнішньоекономічної діяльності (рис. 2.2.).

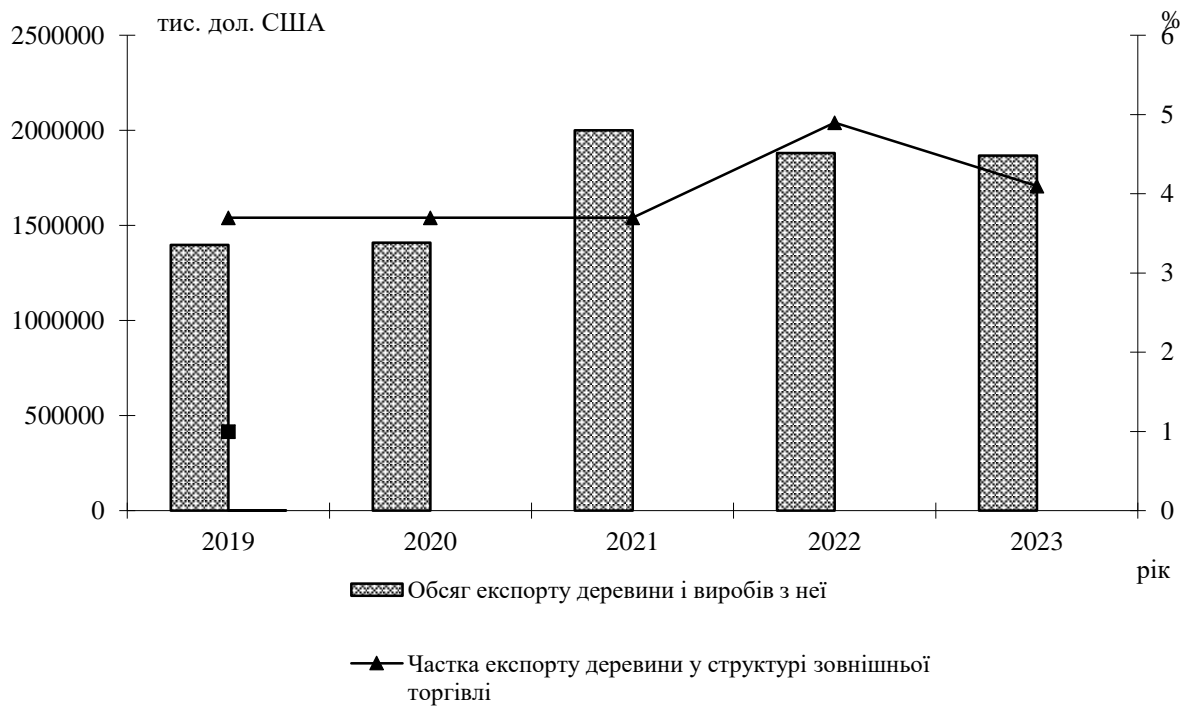

Рис. 2.2. Динаміка експорту деревини та виробів з деревини

Джерело: за даними [14].

Основними імпортерами деревини та виробів з неї з України у 2023 р. були:

- Румунія – 442,98 тис. т (36,9 % експорту деревини у натуральному еквіваленті) – 45,58 млн дол. США (24,4 % експорту деревини у грошовому еквіваленті);
- Польща – 229,09 тис. т (19,1 % експорту деревини у натуральному еквіваленті) – 39,74 млн дол. США (21,3 % експорту деревини у грошовому еквіваленті);
- Німеччина – 151,93 тис. т (12,6 % експорту деревини у натуральному еквіваленті) – 30,28 млн дол. США (16,2 % експорту деревини у грошовому еквіваленті) [17].

В сукупності ці країни купують 68,6 % загального обсягу експорту деревини, 61,9 % загальної вартості експорту деревини [17].

У товарній структурі експорту деревини та виробів з неї переважають пиломатеріали (28 %), меблі (12 %), паливна деревина (11 %). Тобто у структурі експорту переважає продукція з низькою доданою вартістю [5].

Для дослідження рівня конкурентоспроможності продукції з деревини українських виробників на світовому ринку було використано індекси міжнародної конкурентоспроможності:

1. Індекс виявлених порівняльних переваг (RCA) або Індекс Баласса, що розраховується за формулою:

$$RCA = (x_{ij} / X_j) / (x_{iw} / X_w) \quad (2.1)$$

де RCA_{ij} – індекс виявленої порівняльної переваги для і-го товару j-ї країни;

x_{ij} – експорт і-го товару j-ї країни;

X_j – загальний обсяг експорту j-ї країни;

x_{iw} – світовий експорт і-го товару;

X_w – загальний світовий експорт.

Значення індексу виявленої порівняльної переваги >1 свідчить про наявність у продукції порівняльних переваг на світовому ринку.

2. Індекс відносної експортної конкурентоспроможності (RXA), що визначається як відношення частки країни у світовому експорті певного товару до її частки у світовому експорті всіх інших товарів:

$$RXA_{ij} = (X_{ij} / \sum X_{ij}) / (\sum X_{kj} / \sum X_{ki}),$$

Значення індексу RXA інтерпретується аналогічним чином до попереднього показника – $RXA >1$ є свідченням наявності у продукції конкурентних переваг на світовому ринку. Значення індексу менше 1 є доказом відсутності конкурентних переваг [12].

Розрахунки індексів доводять, що українська продукція деревообробки на світовому ринку є неконкурентоспроможною, оскільки індекс виявлених конкурентних переваг і індекс відносної експортної конкурентоспроможності є значно меншими 1 (табл. (2.3)). Це пов'язано з тим, що продукції з України не займає значних позицій у місткості світового ринку.

Ідентифікуючим чинником такої ситуації є недосконала товарна структура експорту деревини та виробів з неї з України.

**Динаміка індексів міжнародної конкурентоспроможності продукції
деревообробки України**

Показник	Індекс виявлених порівняльних переваг (RCA)			Індекс відносної експортної конкурентоспроможності (RXA)		
	2010 р.	2021 р.	2022 р.	2010 р.	2021 р.	2022 р.
Паливна деревина	0,1098	0,0749	0,0904	0,0004	0,0002	0,0004
Деревина, розпиляна чи розколота вздовж, нарізана чи лущена, стругана чи нестругана, шліфувана чи нез'єднана торцями	0,0762	0,0815	0,0064	0,0014	0,0014	0,0001
Фанера, шпоновані панелі та подібна ламінована деревина	0,0301	0,0257	0,0365	0,0002	0,0002	0,0002
Дерев'яна тара, ящики, ящики, барабани та подібна тара; кабельні барабани дерев'яні; піддони	0,0465	0,1763	0,0232	0,0001	0,0003	0,0000
Бочки, бочки, чани, діжки та інші їх частини бондарні з деревини,	0,2281	0,0061	0,0298	0,0000	0,0000	0,0000
Інструменти, корпуси інструментів, рукоятки інструментів, корпуси та ручки мітел або щіток дерев'яні	0,1576	0,1144	0,1289	0,0000	0,0000	0,0000

Джерело: розраховано за даними [1].

До 2015 р. одним із основним цільових сегментів на світовому ринку для українських експортерів був ліс-кругляк. З 1 листопада 2015 р. в Україні було запроваджено мораторій на експорт необробленої деревини усіх порід крім сосни (з 1.01.2017 р. порід сосни включно). Це призвело до втрати позицій української продукції на світовому ринку. Незважаючи на збільшення обсягів та вартості експорту виробів з деревини за усіма товарними позиціями (табл. 2.4.), збільшити міжнародну ринкову нішу українській деревообробній промисловості не вдалося. Це обумовлено двома чинниками: браком досвіду та виробничих потужностей в українських виробників; високим конкурентним тиском зі сторони іноземних виробників та активізацією протекціонізму зі

сторони ряду країн-імпортерів. Іноземні контрагенти зацікавлені першочергово в українській деревині як сировині для виготовлення продукції з високою доданою вартістю.

Таблиця 2.4.

Динаміка вартості експорту продукції деревообробки з України (до і після запровадження мораторію на експорт необробленої деревини), тис. дол. США

Товарна група	Вартість експорту з України				2022 р. до 2015 р., %
	2010 р.	2015 р.	2021 р.	2022 р.	
Паливна деревина	65802	100188	123355	193264	192,9
Деревина, розпиляна чи розколота вздовж, нарізана чи луцена, стругана чи нестругана, шліфувана чи нез'єднана торцями	229397	361211	694646	479187	132,7
Фанера, шпоновані панелі та подібна ламінована деревина	37671	37013	80917	105129	у 2,8 рази
Дерев'яна тара, ящики, ящики, барабани та подібна тара; кабельні барабани дерев'яні; піддони	12336	26366	153828	237610	у 9 разів
Бочки, бочки, чани, діжки та інші їх частини бондарні з деревини,	1348	4665	922	5078	108,9
Інструменти, корпуси інструментів, рукоятки інструментів, корпуси та ручки мітел або щіток дерев'яні	4431	4670	9613	9559	у 2 рази

Джерело: розраховано за даними [1].

Враховуючи, думку експертів, що конкурентоспроможність визначається не лише наявними, а й потенційними можливостями галузі, можна стверджувати, що деревообробна промисловість України, незважаючи на численні національні та глобальні виклики, має значний потенціал для розвитку міжнародної конкурентоспроможності (рис. 2.3.). Її конкурентні сили є перевагами низького рівня: наявність сировинної (ресурсної бази), кваліфікованого персоналу, налагодженні виробничі процеси. Але вони є потужною базою для формування переваг високого рівня.

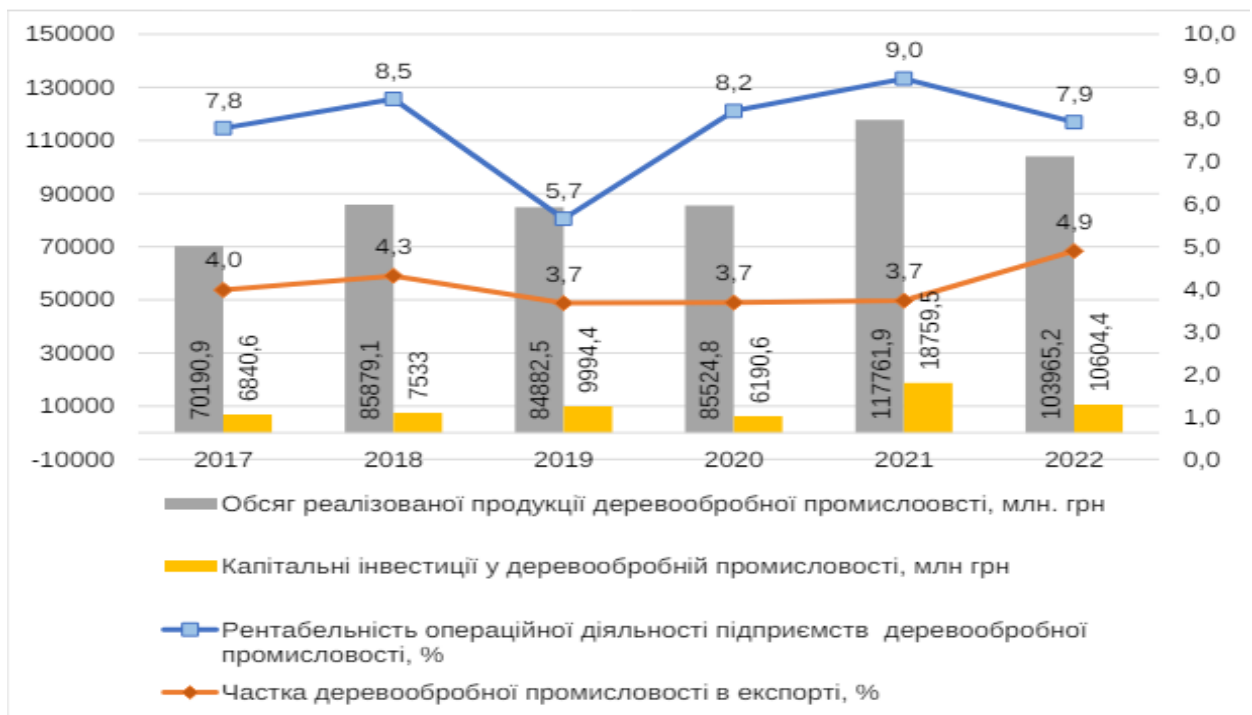

Рис. 2.3. Динаміка ідентифікуючих показників потенційної конкурентоспроможності деревообробної промисловості України
Джерело: за даними [14, 15].

Підсумовуючи слід зазначити, що деревообробна промисловість України має потужний ресурсний та економічний потенціал. Однак, сукупність викликів національного та глобального рівня визначають низький рівень конкурентоспроможності галузі на світовому ринку. Подальший її розвиток буде визначатися сукупністю глобальних та національних чинників. В системі глобальних чинників пріоритетними є волатильність та кон'юнктура світового ринку деревини (рівень конкуренції, зростання попиту на натуральну сировину та продукцію). Натомість на національному рівні визначальними чинниками будуть результати подальшого реформування лісгосподарської галузі, наслідки та тривалість бойових дій на території України.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ ЗМІЦНЕННЯ КОНКУРЕНТНИХ ПЕРЕВАГ ДЕРЕВООБРОБНОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ УКРАЇНИ НА СВІТОВОМУ РИНКУ

В умовах глобалізації бізнес-суб'єкти стикаються з жорсткою конкуренцією на місцевому та міжнародному рівні. Формування міцних конкурентних переваг галузі стає ключовим фактором успіху та виживання на ринку. Конкурентні переваги стають джерелом доходів для подальшого розвитку. Однак, процес їх формування та утримання вимагає постійних зусиль фінансових вкладень у напрямі моніторингу зовнішнього середовища та створення конкурентної сили (рис. 3.1.).

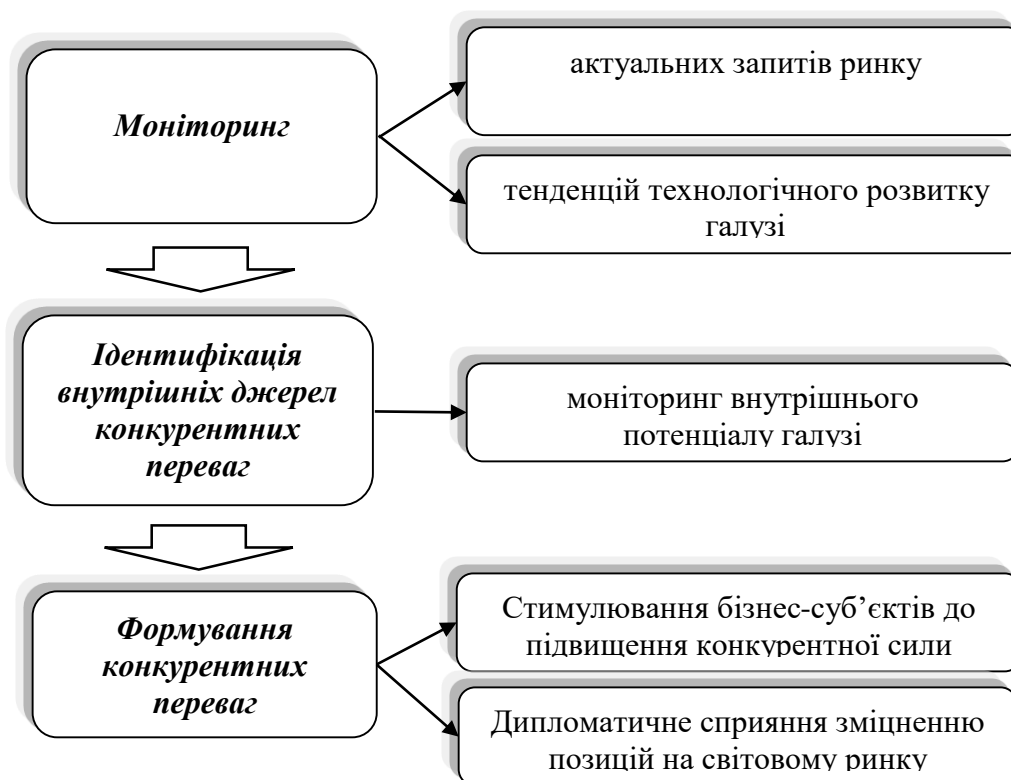

Рис. 3.1. Алгоритм формування та утримання конкурентних переваг галузей економіки та світовому ринку

Джерело: власні дослідження.

Утримання конкурентних переваг має ґрунтуватися на постійному моніторингу світового ринку – актуальних запитів споживачів та тенденцій розвитку окремих товарних ніш. Аналіз тенденцій розвитку окремих товарних сегментів світового ринку продукції деревообробки свідчить, що найбільш динамічними, відповідно й перспективними для України, нішами є 1) бочки, чани та діжки, 2) паливна деревина, 30 різних види дерев'яної тари. Їх приріст протягом останнього десятиріччя є найвищим (табл. 3.1.).

Таблиця 3.1.

**Динаміка товарних сегментів світового ринку продукції
деревообробки, тис. дол. США**

Товарна група	Рік			2022 р. до 2010 р., %
	2010 р.	2021 р.	2022 р.	
Паливна деревина	5735392	10844272	14647108	у 2,5 рази
Деревина, розпиляна чи розколота вздовж, нарізана чи луцена, стругана чи нестругана, шліфувана чи нез'єднана торцями	28805434	56133617	51389136	178,4
Деревоволокнисті плити з деревини	8766574	12971538	13096048	149,4
Фанера, шпоновані панелі та подібна ламінована деревина	11964873	20711553	19735754	164,9
Металізована деревина та інша ущільнена деревина у вигляді блоків, плит, смуг або профільних форм	279819	472534	548831	196,1
Дерев'яна тара, ящики, ящики, барабани та подібна тара; кабельні барабани дерев'яні; піддони	2539803	5746517	7007034	у 2,8 рази
Бочки, бочки, чани, діжки та інші їх частини бондарні з деревини	56526	993158	1168128	у 20 разів
Інструменти, корпуси інструментів, рукоятки інструментів, корпуси та ручки мітел або щіток дерев'яні	268903	553304	507769	188,8
Столярні та теслярські вироби будівельні з дерева, в т.ч. стільникові дерев'яні панелі, збірні панелі для підлоги	11823614	18133259	17456178	147,6

Джерело: розраховано за даними [1].

На окремих сегментах Україна вже поступово збільшує власну нішу (дерев'яна тара, ящики, ящики, барабани та подібна тара; кабельні барабани

дерев'яні; піддони; бочки, бочки, чани, діжки та інші їх частини бондарні з деревини, інструменти, корпуси інструментів, рукоятки інструментів, корпуси та ручки мітел або щіток дерев'яні та ін). Водночас деякі перспективні сегменти (металізована деревина та інша ущільнена деревина у вигляді блоків, плит, смуг або профільних форм) є взагалі не освоєними українськими компаніями. Окремим перспективним сегментом світового ринку виробів з деревини є меблі. За експертними оцінками щорічний приріст його місткості сягає близько 5 %. При збереженні заданих тенденцій у 2024 р. він досягне 766,2 млрд дол. США [4].

Наступним етапом реалізації конкурентної політики має бути ідентифікація джерел конкурентних переваг, як можуть бути внутрішніми та зовнішніми, обґрунтування практичних заходів щодо формування конкурентної сили (рис. 3.2).

Рис. 3.2. Заходи щодо формування і утримання конкурентних переваг деревообробної промисловості в розрізі джерел

Джерело: власні дослідження.

З поміж обґрунтованих рекомендацій потребує деталізації характеристика заходів щодо дотримання екологічності і сталості. Дані вимоги є не лише результатом зміни пріоритетів споживачів на користь екологічної безпеки і сталості, а й посилення вимог окремих країн щодо дотримання високих норм екологічної відповідальності. Зокрема у травні 2023 р. в Європейському Союзі було прийнято Регламент про обмеження імпорту товарів, пов'язаних із вирубкою лісів. Метою його затвердження є мінімізація ризику знищення лісів від виробництва товарів, що завозяться на ринок ЄС [8]. В першу чергу це буде стосуватися виробів з деревини. Відповідно до регламенту, компанії не можуть постачати на ринок краї-ЄС товари без спеціального сертифікату, який засвідчуватиме, що товари не вироблялися на землях, які пройшли процедуру знеліснення після 31 грудня 2020 р., а деревина вироблялася без шкоди лісу [8]. Тобто автоматично посилюється контроль за дотриманням екологічних норм та стандартів.

Підсумовуючи слід зазначити, що умовах високої мінливості ринкового середовища та стійкого зростання запитів та вимог споживачів підприємствам деревообробної промисловості для утримання ринкових позицій недостатньо володіти конкурентними перевагами низького рівня. Доцільним є постійне удосконалення гнучкої та адаптивної конкурентної політики, спрямованої на формування стійких конкурентних переваг на основі безперервного інноваційного розвитку та імплементації сучасних маркетингових технологій.

ВИСНОВКИ

1. В умовах глобалізації та активної інтернаціоналізації критерієм успішності функціонування галузі є її міжнародна конкурентоспроможність, що являє собою здатність галузі формувати, утримувати і розвивати стійкі позиції на окремих сегментах світового ринку на основі раціонального використання ресурсів і задоволення потреб споживачів. Міжнародна конкурентоспроможність галузі формується в системі чинників внутрішнього і зовнішнього середовища. Конкурентоспроможність галузі визначається наявними та потенційними конкурентними перевагами, які у загальному розумінні являють собою відносну характеристику, що відображає спроможність суб'єктів ефективно адаптуватися до мінливих умов зовнішнього середовища, займати та утримувати домінуючі ринкові позиції.
2. Наявність потужної сировинної бази та стійкого попиту на натуральну сировину та продукцію сприяло інтенсивному розвитку деревообробної промисловості в Україні. У докризовий період індекс вартості продукції деревообробки був у 6 разів вище (у меблевій промисловості у 10 разів вище), ніж в цілому у промисловості [16]. Деревообробна галузь є експортоорієнтованою. Воєнне вторгнення на територію країни спричинило негативний вплив на експортні потоки деревини через руйнування вибудованих логістичних маршрутів. Однак, галузь відносно швидко адаптувалася до нових викликів і поступово відновлює свої тенденції та показники зовнішньоекономічної діяльності.
3. Розрахунки індексів міжнародної конкурентоспроможності доводять, що українська продукція деревообробки на світовому ринку є неконкурентоспроможною, оскільки індекс виявлених конкурентних переваг і індекс відносної експортної конкурентоспроможності є значно меншими 1. Це пов'язано з тим, що продукції з України не займає значних позицій у місткості світового ринку. Ідентифікуючим чинником такої

ситуації є недосконалою товарна структура експорту деревини та виробів з неї з України. Оскільки конкурентоспроможність визначається не лише наявними, а й потенційними можливостями галузі, можна стверджувати, що деревообробна промисловість України, незважаючи на численні національні та глобальні виклики, має значний потенціал для розвитку міжнародної конкурентоспроможності. Її конкурентні сили є перевагами низького рівня: наявність сировинної (ресурсної бази), кваліфікованого персоналу, налагодженні виробничі процеси. Але вони є потужною базою для формування переваг високого рівня.

4. Процес формування та утримання стійких конкурентних переваг вимагає постійних зусиль фінансових вкладень у напрямі моніторингу зовнішнього середовища та створення конкурентної сили. Утримання конкурентних переваг має ґрунтуватися на постійному моніторингу світового ринку – актуальних запитів споживачів та тенденцій розвитку окремих товарних ніш. Наступним етапом реалізації конкурентної політики має бути ідентифікація джерел конкурентних переваг, як можуть бути внутрішніми та зовнішніми, обґрунтування практичних заходів щодо формування конкурентної сили. З поміж обґрунтованих рекомендацій особливо актуальними є заходи щодо дотримання екологічності і сталості. Дані вимоги є не лише результатом зміни пріоритетів споживачів на користь екологічної безпеки і сталості, а й посилення вимог окремих країн щодо дотримання високих норм екологічної відповідальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Trademap. 2024. URL:<https://www.trademap.org/>
2. Бондаренко С.М., Лісовський М.Ю. Конкурентні переваги – унікальні особливості сучасних підприємств. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2017. Випуск 15, частина 1. С 42-45.
3. Власенко В.В., Порфіренко В.І., Гребельник М. М. Суть та види конкурентних переваг підприємства. Економіка та управління підприємствами. 2020. Випуск 49. С. 97-103.
4. Гузенко С., Захаревич В. Динаміка в ніші меблів за 2023 рік. 2024. URL: <https://elit-web.ua/ua/blog/dinamika-v-nishe-mebeli-za-2023-god>
5. Давидкевич А. О., Голюк В. Я., Дергачов Є. В. Сучасний стан та проблеми експорту української деревини до ЄС: економічні та правові аспекти. Економічний вісник НТУУ "Київський політехнічний інститут", 2023. № 27. С. 26-31.
6. Деревообробна промисловість України та країн світу: стан, проблеми і перспективи розвитку : кол. моногр. / за ред. М. О. Кизима, І. О. Губаревої; авт. кол. : М. О. Кизим, І. О. Губарева, В. Є. Хаустова, О. Ю. Іванова, Є. М. Крячко, Є. С. Колбасін, Р. В. Харченко. Харків : ФОП Лібуркіна Л. М., 2021. 272 с.
7. ДП "Ліси України": охорона, захист, догляд, відновлення державних угідь. 2024. URL: <https://e-forest.gov.ua/>
8. ЄС ввів новий регламент проти знеліснення: як це вплине на експорт з України. 2023. URL: <https://dixigroup.org/comment/yes-obmezhyv-import-tovariv-povyazanyh-z-vyrubkoyu-lisiv-yak-cze-vplyne-na-eksport-z-ukrayiny/>
9. Загальна характеристика лісів України. 2024. Державне агентство лісових ресурсів України. URL: <https://forest.gov.ua/napryamki-diyalnosti/lisi-ukrayini/zagalna-harakteristika-lisiv-ukrayini>

10. Колбасін Є. С., Філатова Т. А. Стан і тенденції розвитку лісопромислового комплексу України у довоєнний період. Проблеми економіки, 2023. № 4 (58).
11. Кузнецова І.О. Формування стійких конкурентних переваг концептуальна модель. Вісник соціально-економічних досліджень. 2010. №40. С. 68-71. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/.....pdf>
12. Левківський Є.В. Перспективи позиціонування аграрних вертикально інтегрованих підприємств у глобальних ланцюгах вартості. Бізнесінформ, №11. 2022. С. 155-161. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2022-11_0-pages-155_161.pdf
13. Орловська О.В., Белова А.І., Конкурентні переваги залізниці на ринку транспортних послуг України./ Зб.наук.праць Державного економіко-технологічного університету: Серія «Економіка і управління». Вип. 23-24. К.: ДЕТУТ, 2013. С. 103-109.
14. Офіційний сайт державної служби статистики України. 2024. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
15. Павліха Н.В., Барський Ю.М., Уніга О.В. Конкурентоспроможність деревообробної промисловості України за умов високої міграційної активності населення. Економіка та суспільство, № 60. 2024. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/download/3619/3549/>
16. Перегляд мораторію на експорт лісу-кругляку – некомпетентність вищої категорії. Агрополіт. 2019. URL: <https://agropolit.com/news/12797-pereglyad-moratoriyu-na-eksport-lisu-kruglyaku--nekompetentnist-vischoyi-kategoriyi--nardep>
17. У 2023 році імпорт деревини скоротився в 55 разів. 2023. URL: <https://skilky-skilky.info/u-2023-rotsi-import-derevyny-skorotyvsia-v-55-raziv/>
18. Царенко О. В. Методологічні аспекти формування конкурентних переваг галузі. Інвестиції: практика та досвід, 2009. № 3. С. 40-44.

- 19.Цюцюпа С.В. Конкурентні переваги підприємства у ринковому середовищі: формування та забезпечення. Вчені записки Університету «КРОК», 2020. №1 (57).
- 20.Шевчук К. Як війна вплинула на українських виробників. Приклад деревообробної галузі. 2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2023/01/12/695865/>
- 21.Як проходить реформа лісового господарства в Україні під час війни - інтерв'ю з генеральним директором ДП “Ліси України” Юрієм Болоховцем. 2024. URL: https://biz.ligazakon.net/interview/224665_yak-prokhodit-reforma-lsovogo-gospodarstva-v-ukran-pd-chas-vyni---ntervyu-z-generalnim-direktorom-dp-lsi-ukrani-yurm-bolokhovtsem
- 22.Яценко О.М. Отримання конкурентної переваги за рахунок створення глобальних продуктів (на прикладі меду натурального). Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2017. Випуск 15. частина 2.